

(93/112)
4-7-97

11/7 CZW

221

KIESRAAD

11

Aan

De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken
de heer mr. J. Kohnstamm
Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Bijlagen	Uw kenmerk CWI97/U848	Ons kenmerk KR97/63	Datum 4 juli 1997
Inlichtingen bij		Doorkiesnummer (070)3026266	
Onderwerp	adviesaanvraag modellen elektronische stemmachines	Stafafdeling Constitutionele Zaken, Wetgeving en Internationale Aangelegenheden	

Geachte heer Kohnstamm,

1. Bij brief van 13 juni 1997, nr. CWI97/U848, verzocht u de Kiesraad advies uit te brengen over een wijziging van de bij de Kieswet en het Kiesbesluit behorende modellen, betrekking hebbend op het stemmen door middel van elektronische stemmachines. Het ontwerp-besluit geeft de Kiesraad aanleiding tot de volgende opmerkingen.

2. De onderhavige modellen bevatten een grafische weergave van de wijze waarop de kandidatenlijsten en bij het gefaseerd stemmen tevens het overzicht van de lijsten op de stemmachine worden getoond. Naast de weergave met aparte drukknoppen vóór de naam van de kandidaat wordt in het nieuwe model J 33-1 voorzien in de mogelijkheid dat gestemd wordt door aanraking van het vak waarin de naam van de kandidaat is vermeld. Bij het gefaseerd stemmen bestaat uitsluitend deze laatste mogelijkheid.

Is de informatieve waarde van de grafische weergave van de kandidatenlijsten in het bestaande model J 33-1 al gering, in de nieuw toegevoegde mogelijkheden ontbreekt deze eigenlijk geheel. Noch voor het aantal kolommen, noch voor het aantal posities in een kolom, noch voor de afmetingen van de vakken voor vermelding van een kandidaat zijn de modellen maatgevend. Bovendien is de weergave enigszins misleidend, omdat de mogelijkheid van vervolgkolommen daarin niet tot uitdrukking komt. Het belang van de modellen ligt in hoofdzaak in de informatie die in de voetnoten wordt gegeven. De Kiesraad meent dan ook dat een duidelijker resultaat kan worden verkregen, indien volstaan zou worden met een puntsgewijze opsomming van de kenmerken waaraan de vermelding van kandidatenlijsten op een stemmachine moet voldoen.

Voor het nieuwe model J 33-1 zou dit betekenen dat het grafische gedeelte wordt vervangen door een tekst van de volgende inhoud:

1. De kandidatenlijsten worden naast elkaar op de stemmachine vermeld.

2. Vóór de namen van de kandidaten kan een afzonderlijke stemknop worden aangebracht.

Hierna volgt dan als punt 4 en 5 de tekst van de bestaande voetnoten. Voor het nieuwe model J 33-2 geldt mutatis mutandis hetzelfde.

3. In de voetnoten 1 en 2 bij model J 33-2 (gefaseerd stemmen) wordt voorgeschreven dat zowel bij het overzicht van de lijsten als bij de kandidatenlijst eventuele vervolgkolommen ten minste drie centimeter lager beginnen dan de eerste vermelding in de eerste kolom.

Voor het overzicht van de nummers van de lijsten en eventuele aanduidingen van politieke groeperingen acht de Kiesraad dit niet nodig en niet wenselijk. De volgorde waarin de partijen worden vermeld, heeft, anders dan bij de kandidaten op een kandidatenlijst, geen juridische betekenis. Er bestaat dan ook geen aanleiding om het begin van de opsomming van de partijen behalve door de nummering nog extra te accentueren.

Bij de weergave van vervolgkolommen op de kandidatenlijst is het lager beginnen van die kolommen van minder belang dan bij het ongefaseerd stemmen. Daar is deze voorziening vooral nuttig als attentiezin dat de kolom een voortzetting van de voorafgaande kolom is en dus kandidaten van dezelfde partij bevat. Dit aspect is niet relevant bij gefaseerd stemmen, waarbij op het beeldscherm slechts één kandidatenlijst tegelijk wordt getoond. Gelet echter op de betekenis van de plaats van een kandidaat op de lijst met het oog op de zetelverdeling acht de Kiesraad het toch wel van belang dat bij het gebruik van vervolgkolommen tot uitdrukking komt dat de daarin geplaatste kandidaten een lagere plaats op de lijst innemen dan de kandidaten in de eerste kolom.

Indien de grafische weergave van de kandidatenlijst in model J 33-2 gehandhaafd blijft, dient het lager beginnen van de vervolgkolommen ook daaruit te blijken.

4. Het laatstvermelde geeft de Kiesraad aanleiding een opmerking te maken over een punt dat strikt genomen niet onder de adviesaanvraag valt, maar daarmee wel te maken heeft, te weten het nummeren van kandidaten op stembiljetten en stemmachines.

In zijn advies van 13 september 1996, nr. KR96/56, inzake het gebruik van vervolgkolommen noemde de Kiesraad enkele voordelen van een dergelijke nummering. Niet alleen zou daardoor duidelijker worden dat een kolom een vervolgkolom is. Ook zouden kiezers die een voorkeurstem willen uitbrengen, bij het stemmen de kandidaat van hun keuze sneller kunnen vinden. Verder vergemakkelijkt nummering van kandidaten de vaststelling van de uitslag door de stembureaus. Het bezwaar dat door de toevoeging van nummers de toch al grote hoeveelheid gegevens op het stembiljet en stempaneel nog zou worden uitgebreid, hetgeen de onoverzichtelijkheid eerder zou bevorderen, weerhield de Kiesraad er echter van om bij de huidige regeling van de per kandidaat te vermelden gegevens het nummeren van de kandidaten aan te bevelen. Naar de Kiesraad van de zijde van het ministerie vernam, is thans evenwel een beperking van de per kandidaat te vermelden gegevens in overweging. Hiermee zou het door de Kiesraad vermelde bezwaar komen te vervallen. Gelet op de aan nummering verbonden voordelen adviseert de Kiesraad dan ook deze voorziening bij de voorbereiding van de desbetreffende wijziging van het Kiesbesluit mee te nemen.

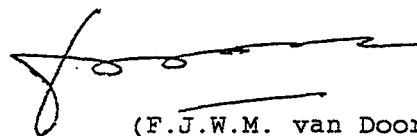
5. In het vorige punt werd reeds gewezen op het advies van de Kiesraad inzake het gebruik van vervolgkolommen. De Kiesraad heeft kennis genomen van uw brief van 15 januari 1997, nr. CWI97/U30, aan de Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer. In deze brief deelde u mee voornemens te zijn de regeling met betrekking tot de

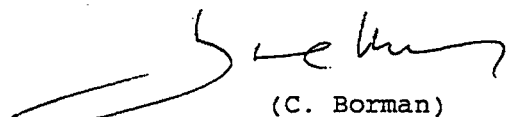
vermelding van kandidatenlijsten op het stempaneel en het stembiljet te verbeteren. U wees op de door de Kiesraad voorgestelde verbeteringen, zoals het gebruik van steunkleuren voor de kandidatenlijsten, het omlijnen van de kandidatenlijsten of een wijziging in de aanduiding van kolommen als vervolgkolom. Het is de Kiesraad opgevallen dat verbeteringen van deze aard in het onderhavige ontwerp-besluit nog niet worden gerealiseerd. De Kiesraad adviseert dit alsnog te doen.

6. De Kiesraad adviseert het nieuwe model J 33-1 (niet-gefaseerd stemmen) nog op het volgende punt aan te vullen. Noch uit het Kiesbesluit, noch uit het model blijkt expliciet dat op een stemmachine elke kandidatenlijst bovenaan een kolom moet beginnen. De gedachte zou dus kunnen postvatten dat bij gebrek aan voldoende kolommen op het stempaneel kandidatenlijsten ook onder elkaar kunnen worden geplaatst. Dit is echter niet aanvaardbaar, omdat dit het aantal te behalen stemmen van lijsten die niet bovenaan een kolom beginnen, nadelig zou kunnen beïnvloeden. Om elk misverstand hierover uit te sluiten verdient het aanbeveling om in de tekst van het model het volgende op te nemen: "Elke lijst begint bovenaan een kolom". Bij stembiljetten bestaat over dit punt geen onzekerheid, omdat daarvoor uitdrukkelijk geregeld is dat de lijsten in één rij worden geplaatst of in meer rijen onder elkaar, waarbij tussen de langste lijst van een rij en de lijstnummers van de volgende rij ruimte wordt gelaten (zie model J 20, noot 4). Een dergelijke mogelijkheid bestaat in verband met de maximale afmetingen van het stempaneel niet voor stemmachines.

7. Tenslotte meldt de Kiesraad, naar aanleiding van het gestelde in de adviesaanvraag, te kunnen instemmen met de keuze om in model J 33-2 geen nadere specificaties op te nemen van de norm "duidelijk en goed leesbaar" voor vermeldingen op de stemmachine. Wel wil de Kiesraad benadrukken dat de naleving van deze norm voor de kiezers, en in het bijzonder de oudere kiezers, van groot belang is. De Kiesraad gaat er echter vanuit dat hiermee bij de toepassing van de keuringsvoorschriften terdege rekening zal worden gehouden.

De Kiesraad,

 , voorzitter
(F.J.W.M. van Dooren)

 , secretaris
(C. Borman)